

УДК 338.246.025.2:656

Каличева Н.Є.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіка та управління
виробничим і комерційним бізнесом
Українського державного університету залізничного транспорту*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ

Стаття присвячена питанням державного регулювання в транспортно-дорожньому комплексі. Розглянуті основні функції держави відносно регулювання національної економічної системи та визначені особливості державного регулювання в транспортній сфері. Зазначено, що одним із основних завдань державного управління в транспортній галузі є створення сприятливого клімату для продуктивного розвитку всіх видів транспорту з метою забезпечення ефективного та надійного функціонування національної економіки.

Ключові слова: транспорт, національне господарство, держава, регулювання, ринок транспортних послуг, управління, ефективність.

Каличева Н.Е. ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ТРАНСПОРТНОЙ СИСТЕМЫ

Статья посвящена вопросам государственного регулирования в транспортно-дорожном комплексе. Рассмотрены основные функции государства в отношении регулирования национальной экономической системы и определены особенности государственного регулирования в транспортной сфере. Отмечено, что одной из основных задач государственного управления в транспортной отрасли является создание благоприятного климата для продуктивного развития всех видов транспорта с целью обеспечения эффективного и надежного функционирования национальной экономики.

Ключевые слова: транспорт, национальное хозяйство, государство, регулирование, рынок транспортных услуг, управление, эффективность.

Kalicheva N.E. STATE REGULATION AS A FACTOR IN THE EFFECTIVE FUNCTIONING OF THE NATIONAL TRANSPORT SYSTEM

The article is devoted to the issues of state regulation in the transport and road complex. The main functions of the state with regard to the regulation of the national economic system are considered and the features of state regulation in the transport sector are determined. It is noted that one of the main tasks of public administration in the transport sector is to create a favorable climate for the productive development of all modes of transport in order to ensure the effective and reliable functioning of the national economy.

Keywords: transport, national economy, state, regulation, transport services market, management, efficiency.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день всі економічні процеси, які відбуваються на певній території, підпорядковуються впливу держави через законодавче та судове регулювання діяльності економічних інститутів. В залежності від підходів щодо визнання приватності чи суспільності наявних ресурсів та способів регулювання механізмів ринкової системи (вільний чи плановий), держава може повністю контролювати національну економіку чи віддати її на контроль «вільному ринку» [1].

В більшості випадків сучасні економічні системи регулюються змішаними механізмами, за рахунок передачі деяких економіко-планувальних функцій держави приватному бізнесу, а стратегічні – залишають підконтрольними собі. За таких умов, функції держави будуть заключатися в створенні умов для забезпечення дієвої правової бази та суспільної атмосфери, для ефективного розвитку національної економіки та забезпечення конкурентоспроможності національних підприємств на внутрішньому та міжнародному ринках. Тобто, повинна бути створена така система законодавчих, виконавчих та регуляторних заходів, синергетичний ефект якої сформує державну політику в сфері економічного розвитку за рахунок створення та впровадження відповідних програм розвитку галузей національної економіки, в цілому, та підприємств, окремо.

Що ж, стосується народного господарства, то держава має визначитися зі стратегічними галузями та вести більш жорстокий контроль за їх діяльністю, сприяти їх розвитку, як на вітчизняному, так і міжнародному ринках, за рахунок дотацій, державних інвестицій, стимулювання наукового та техніко-технологічного розвитку, створення спеціальних умов для діяльності, послаблення податкової та регуляторної політики тощо.

Транспортна система, яка є «зв'язуючим» елементом національної економіки, особливо потребує підтримки держави, насамперед в тих складних умовах, в яких вона знаходиться на даний час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблеми державного регулювання ринку в транспортній сфері розкрито в роботах багатьох вчених та практиків, серед яких Затонацька Т.Г., Ткаченко А., Дикань В.Л., Гудкова В.П., Овчинікова В.О., Погребницький М. та ін. [2–9]. Але, не дивлячись на значні наукові доробки в цій сфері, потребують подальшого дослідження проблеми формування та розвитку підходів щодо впровадження ефективного державного регулювання в транспортній сфері нашої країни.

Формулювання цілей статті. Визначення ролі держави у забезпеченні ефективного розвитку транспортної системи в сучасних умовах господарювання.

Викладення основного матеріалу дослідження. На даний час роль держави в регулюванні економічних питань в національному господарстві зводиться до здійснення та проведення дієвої регуляторної політики для зміни економічних функцій, форм та методів ведення економічної політики.

Нагальними питаннями, які вирішує держава в межах регулювання економіки, є структурна перебудова економічної системи та вирішення стратегічних задач, особливо на науковому та техніко-технологічному рівнях, шляхом інвестиційного стимулювання інноваційного розвитку.

Регулювання економіки державою відбувається через виконання наступних функцій [10]:

- регулювання та управління розвитком всіх підсистем, які складають цілу економічну систему країни, за рахунок впровадження ефективної економічної політики;
- створення умов для цілеспрямованого розвитку економіки за рахунок планування, прогнозування та державного регулювання;
- вплив на охорону навколишнього середовища та екологічний захист довкілля через механізми регулювання шляхом застосування економічних, правових та адміністративних важелів;
- створення умов для рівнопланового розвитку всіх регіонів країни шляхом використання наявних місцевих переваг, а саме матеріальних, фінансових чи трудових ресурсів;
- проведення дієвої соціальної політики, з приділення великої уваги не захищеним верствам населення;
- антимонопольний контроль та створення умов для вільної конкурентної боротьби на ринку;
- здійснення єдиного курсу регуляторної політики в бізнесі, особливо в сферах фінансів, податків і регулювання роботи приватних підприємств та організацій;
- регулювання діяльності транспортно-дорожнього комплексу, що необхідно для підтримки дієздатності всього національного господарства.

Потрібно відзначити, що роль транспорту в розвитку економіки є досить значною [11], тому державне регулювання його діяльності необхідне для:

- забезпечення потреб населення, виробництва та оборонного сектору в усіх видах перевезень протягом всього року;
- правового захисту під час надання послуг з перевезення;
- забезпечення безпеки та надійності діяльності транспортної системи;
- створення умов для інноваційного розвитку;
- боротьби з монополізмом та створення сприятливого конкурентного клімату;
- взаємоузгодженості функціонування всіх видів транспорту в національній транспортній системі;
- екологічного захисту довкілля та здоров'я людини від діяльності транспорту, тощо.

Відповідно до законодавства державне регулювання в транспортній сфері здійснюється в межах визначених законом [12]. До головних правових методів впливу держави на функціонування транспорту відносять наступні методи [13]:

- адміністративні, в основу яких покладено різноманітні постанови та розпорядження органів державної та місцевої влади;
- економічні, котрі ґрунтуються на отриманні економічного результату підприємствами та робітниками.

На рис. 1 представлена схема державного управління в транспортній сфері, з якої видно, що головним завданням держави в цьому питанні є забезпечення надійного та стабільного нормативно-правового поля на організаційно-правових засадах для забезпечення ефективної діяльності та створення умов для подальшого розвитку галузі.

На даний час до функцій держави в сфері управління транспортним сектором відносять [14]:

- відносно експлуатації транспортних засобів:
 - створення умов для планомірного та послідовного оновлення рухомого складу в залежності від потреб;
 - створення умов для гармонійної взаємодії всіх учасників транспортної системи в процесі надання послуг з перевезення;
 - формування графіків руху рухомого складу всіх видів транспорту;
 - створення умов для розвитку ремонтних баз із застосуванням інноваційних підходів та технологічних новинок;
 - залучення вітчизняних перевізників до міжнародних перевезень не лише на території країни, а й за її межами;

- контроль за техніко-технологічним станом рухомого складу, допомога в його оновленні та осучасненні;

- контроль за проведенням ремонту рухомого складу, особливо закупленого в іноземних партнерів;

- створення умов для залучення вітчизняних підприємств при оновленні, ремонті та модернізації рухомого складу;

- щодо правового забезпечення перевізного процесу:

- розробка та затвердження відповідно до встановленого порядку Правил перевезень вантажів, технічних умови навантаження та закріплення вантажів, Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти, Правил дорожнього руху, правил надання послуг та інших нормативних актів, які потрібні для забезпечення норм санітарного стану та гігієни, безпеки руху, охорони праці та пожежної безпеки, сертифікації та технічної експлуатації рухомого складу, правил поведінки громадян та забезпечення їх безпеки при здійсненні перевізного процесу;

- затвердження статутів та положень транспортних підприємств, допомога при укладанні угод чи контрактів, розірвання договорів тощо;

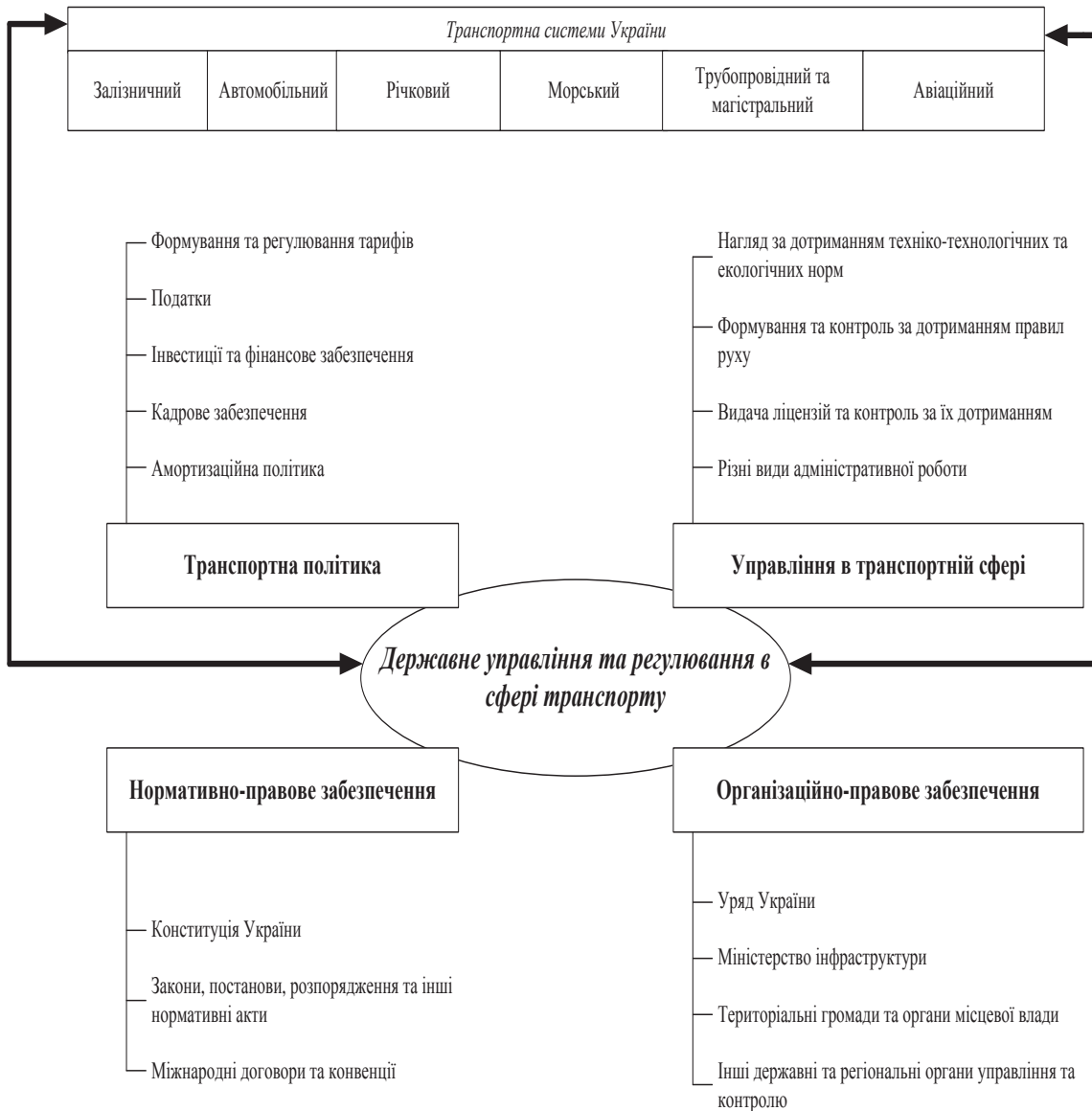

Рис. 1. Роль держави в управлінні національною транспортною системою

- представлення вітчизняних транспортників на світовому ринку транспортних послуг;
- проведення ліцензування діяльності перевізних підприємств;
- *відносно фінансово-економічної діяльності:*
- ведення тарифної та цінової політики: розробка та формування тарифів;
- інноваційно-інвестиційна діяльність;
- управління державним майном: закріплення за підприємствами, контроль за використанням, оновлення та модернізація;
- *щодо соціального розвитку та захисту довкілля:*
- створення умов для підготовки кадрів відповідно до потреб транспортної системи та перевізного процесу із врахуванням вимог ринку;
- створення умов для розвитку галузевих програм науково-дослідних проектних і проектно-конструкторських розробок, впровадження в практичну діяльність наукових досягнень та нових технологічних рішень тощо;
- створення безпечних умов праці, забезпечення комфорту та соціального захисту, піклування про довкілля та здоров'я людини, сприяння у покращенні житлових умов тощо;
- впровадження заходів щодо професійного розвитку трудових ресурсів;
- застосування екологобезпечних технологій і матеріалів в перевізному процесі та під час ремонту й створення нової техніки;
- створення умов для мінімізації впливу транспорту на навколишнє середовище, особливо при будівництві нових шляхів сполучення та виробництва нової техніки;
- *відносно адміністративної діяльності:*
- створення умов щодо розвитку єдиної транспортної системи нашої країни, участь вітчизняної транспортної системи в міжнародних перевезеннях, сприяння у створенні міжнародних транспортних коридорів;
- сприяння реалізації галузевого співробітництва України з міжнародними партнерами в сфері транспорту;
- проведення заходів щодо профілактики і попередження правопорушень, дотриманням законодавства та міжнародних угод;
- забезпечення національної й оборонної безпеки, збереження комерційних секретів;
- проведення заходів з ліквідації надзвичайних подій: природних лих, аварій, катастроф, тощо.

Підсумовуючи можна сказати, що ефективність ведення державної політики в сфері транспорту регулюється наступними факторами:

- на макrorівні – це економічні ризики пов'язані із можливістю економічного спаду в провідних галузях економіки, які в основному забезпечують роботу транспорту; рівень цін на основні види енергоресурсів, матеріалів та комплектуючих;
- на рівні держави – це ризики пов'язані із станом національної економіки, цілісністю країни, відсутністю дієвих довгострокових програм розвитку промисловості та транспорту, їх взаємодії тощо;
- на міжнародному рівні – створення сприятливого клімату для залучення іноземних інвестицій та можливості співпраці зі світовими партнерами;
- техногенні катастрофи та екологічні лиха, які підривають міжнародний імідж та призводять до зниження рівня інвестиційної привабливості;
- відсутність сильних позицій на міжнародному ринку транспортних послуг, особливо в сфері транзитних перевезень.

Таким чином, державне управління та регулювання в сфері транспорту визначається, як владна

діяльність, котра регулюється відповідними законами, постановами, актами, нормами, положеннями [14]. Так як більшість транспортних підприємств знаходяться у власності держави, то й головним завданням державного управління в цій сфері виступає забезпечення безпечної та нормальної діяльності транспортно-дорожнього комплексу для об'єднання національних інтересів з приватними.

Висновки. Отже, держава, в межах своїх повноважень визначених на законодавчому рівні, здійснює регулювання продуктивними силами, техніко-технологічними відносинами та технологічними способами виробництва на транспорті через вплив на різні суб'єкти регулювання для забезпечення процесу розвитку та функціонування економічної системи.

А головним завданням державного управління в сфері транспорту є створення умов для продуктивного розвитку всіх видів транспорту, а також не перешкоджання та втручання в їх діяльність. Тим більше, що ефективне управління транспортною системою має сприяти повному забезпеченню потреб населення та виробництва в перевезеннях, створювати умови для інноваційного, техніко-технологічного розвитку всіх видів транспорту, підвищувати їх конкурентоспроможність та ефективність на ринку транспортних послуг.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державне регулювання економіки: навч. посібник / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. К.: КНЕУ, 2000. 316 с.
2. Затонацька Т.Г. Розвиток транспортного сектору економіки України: існуючий стан та європейський досвід. Економіка: реалії часу. 2015. № 1(17). С. 180–189.
3. Ткаченко А. Засади державної політики щодо реформування галузі транспорту в Україні. Акт. пробл. держ. управл.: збір. наук. праць. Х.: Магістр, 2008. № 1(23). С. 124–130.
4. Дикань В.Л., Корінь М.В. Державне регулювання промислового розвитку України. Вісник економіки транспорту і промисловості: збірник наукових праць. Х.: УкрДУЗТ, 2018. № 61. С. 9–19.
5. Дикань В.Л., Кірдіна О.Г. Сутнісні аспекти конкурентоспроможності національної економіки. Вісник економіки транспорту і промисловості: збірник наукових праць. Х.: УкрДАЗТ, 2009. № 28. С. 13–20.
6. Дикань В.Л., Островерх Г.Є. Удосконалення механізмів державного управління розвитком залізничної галузі України у євро інтеграційному просторі. Вісник економіки транспорту і промисловості: збірник наукових праць. Х.: УкрДУЗТ, 2018. № 62. С. 11–19.
7. Гудкова В.П., Тютюн Ю.О. Структурно-функціональний аналіз державного регулювання розвитку залізничного транспорту. Залізничний транспорт: зб. наук. праць ДЕТУТ. 2015. Вип. 33. С. 70–77. (Серія «Економіка і управління»).
8. Овчиннікова В.О. Особливості державного регулювання розвитку залізничного транспорту в Україні. Економіка та суспільство. 2017. № 12. С. 129–135. URL: <http://economyandsociety.in.ua>.
9. Погребницький М. Напрями розвитку транспортного комплексу та системи міжнародних перевезень. Зб. наук. праць НАДУ при Президентіві України. 2016. № 1. С. 355–365.
10. Стельмашук А.М. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник. Тернопіль: ТАНГ, 2000. 315 с.
11. Каличева Н.Є. Роль транспортно-логістичних систем у забезпеченні стійкого розвитку економіки. Вісник економіки транспорту і промисловості: збірник наукових праць. – Х.: УкрДУЗТ, 2017. № 58. С. 103–109.
12. Транспортне право України: підручник [М.Л. Шелухін, О.І. Антоноук, В.О. Вишнівецька та ін.]; за ред. М.Л. Шелухіна; М-во освіти і науки України. – Київ: Ін Юре, 2008. 893 с.
13. Шульженко Ф.П., Кундрік Р.С. Транспортне право: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. К.: КНЕУ, 2004. С. 45–56.
14. Пруненко Д.О. Економіка транспорту (транспортні системи). Конспект лекцій для студентів спеціальностей «Організація перевезень і управління на транспорті (за видами транспорту)»; «Транспортні системи (за видами транспорту)». Х.: ХНАМГ, 2012. 117 с.

Kalicheva N.E.

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor Department of Economics and Management
of Industrial and Commercial Business
Ukrainian State University of Railway Transport*

STATE REGULATION AS A FACTOR IN THE EFFECTIVE FUNCTIONING OF THE NATIONAL TRANSPORT SYSTEM

In most cases, modern economic systems are governed by mixed mechanisms, due to the transfer of some of the state's economic and planning functions to private business, and strategic ones are left to their own control. Under such conditions, the functions of the state will be to create conditions for ensuring an effective legal framework and a public atmosphere, for the effective development of the national economy and for ensuring the competitiveness of national enterprises in the domestic and international markets. That is, a system of legislative, executive and regulatory measures should be created, the synergistic effect of which will form a state policy in the field of economic development through the creation and implementation of appropriate programs for the development of the branches of the national economy, in general, and enterprises separately.

At present, the role of the state in regulating economic issues in the national economy is to implement and implement an effective regulatory policy to change economic functions, forms and methods of economic policy.

The urgent issues that the state resolves within the framework of economic regulation is the structural restructuring of the economic system and the solution of strategic tasks, especially at the scientific and technological and technological levels, through investment incentives for innovation development.

In accordance with the legislation, state regulation in the transport sector is carried out within the limits specified by law. The main legal methods of state influence on the operation of transport include administrative and economic methods.

In general, public administration and regulation in the field of transport is defined as the power of the government, which is regulated by the relevant laws, regulations, acts, norms and regulations. Since most transport companies are owned by the state, the main task of the state administration in this area is to ensure the safe and normal operation of the transport and road complex for the unification of national interests with private ones.

Thus, the state, within the limits of its powers determined at the legislative level, regulates the productive forces, technical and technological relations and technological methods of production in transport due to the influence on various regulatory subjects to ensure the process of development and functioning of the economic system.

The main task of the state administration in the sphere of transport is creation of conditions for productive development of all types of transport, as well as not interference and interference in their activities. Moreover, effective management of the transport system should contribute to the full satisfaction of the needs of the population and production in transportation, create conditions for innovation, technical and technological development of all types of transport, increase their competitiveness and efficiency in the market of transport services.